

Воја Марјановић

ТОПЛЕ ОБАЛЕ ДЕТИЊСТВА

Писац задржаног детињства, Бранко Ћопић је један од најпопуларнијих и најплоднијих писаца југословенске књижевности за младе. Свој књижевни рад, посебно писањем за децу и омладину, започео је још као студент у београдској «Политици», да би га наставио у народноослободилачкој борби — и, нарочито, после рата. Ћопић је објавио преко двадесетак књига поезије и прозе намењене младима, па је његово књижевно дело постало класично у правом значењу те речи.

У богатом стваралаштву за децу и омладину, Бранко је непрекидно тежио груписању појединих тема и мотива којима је изграђивао свој литерарни свет. На тај начин, могуће је класификовати његове приче које по структури и тематици одговарају узрасту младе читалачке публике. Ако пођемо од тога да је Ћопић дете села, онда је схватљиво што се у његовој прози на првом месту налазе приче о природи и животињама, а онда проза са фантастичном тематиком, ратним темама и мотивима и, најзад, проза о властитом детињству, доживљеном у сеоском простору, на домаку планине и реке а у кругу ведре сељачке деце, драгих рођака и кућних пријатеља.

Већ у првој збирци прича за децу («У царству лептирова и медвједа», 1940), Ћопић је под утицајем бугарског писца Ангела Карајличева, писао о завичајном свету природе, о лепотама села о шумском животињском царству, ветровима, љубави ка слободи живљења у природи и дружењу са бубицама, птицама, ветровима или, пак, са псом Жућом и мачком Тошом који жели авантуру хајдучије. Такве приче, Ћопић је писао са много лирског осећања и љубави према завичају. У њима је најављивао приповедача са лирским тоном, песника који не заборавља децу, детињство и завичај. Међу најпознатијим приповеткама из овог периода истичу се приче: «Медвед и крушка», «Паук, бубица и ветрови», «Мачак отишао у хајдуке», «Жућа рачундија» и друге. У свим тим приповеткама присутан је Ћопићев хуманизам, а то значи његова наклоњеност свему што живи и хоће да му живот има смисао, слободу и радост.

Некако природно и спонтано на овакве приповетке надовезују се Ћопићеве приче са фантастичним елементима. У њима је проговорио писац склон маштовитим играма којима нигде нема краја и човек жељан снова, лета у пределе измишљеног, једном речју аутор који се игра, а та игра храни душу и осећање младима. Наравно, фантастику у прози Бранка Ћопића треба схватити мало друкчије него код других писаца. Ћопиће-

ва фантастика се разликује од фантастике коју срећемо у де-
лима класика деце и омладинске књижевности (Андерсен, Грим,
Перо, Баум, Пушкин, Сент—Егзипери, Ивана Брлић—Мажура-
нички, Назор и други). Ђопићева фантастика је блиска фанта-
стичном у нашим народним причама мада се разликује од ње.
Јер, Ђопићев вид фантастичног представља спој између ствар-
ности и пишчеве игре духа; њу граде проницљиво пронађени
мотиви из материјалног света и нишчев смисао да их чудесно
и хуморном досетљивошћу уобличи. Зато његов вид фантасти-
чног (па и чудесног) можемо разумети као оригинални про-
дукт маште, која стреми обликовању реалне бајке и приче о
животињама, деци и детињству.

У прози са фантастичним елементима, Ђопић се не клони
ни такозване утопијске фантастике а ни примеса «игре ради
игре» као ни нонсенса. Све помешано, уз персонификацију
збивања, појава и ликова, он плете нит своје приче, заносећи
читаоца ведрином и добротом срца. Такав је Ђопић када при-
ча о чича Зимоњи («Доживљаји чича Зимоње») или кад је
песник шуме и месечево приче («Мјесечев гост»), онда када при-
поведа о авантурама и земљи «дембелији лепоте и уживања»
(«Шаров у земљи бајки») или када је сав неозбиљан па нам ис-
прича «наглавачке причу» у којој је све окренуто тумбе као
на циркусној арени («Изокренута прича»). Стварно и фантасти-
чно у већини ових прича смењује се неочекивано а често се
ту нађу и утопијски и космички мотиви, какав је случај са
приповетком «У псећем селу».

Па ипак, Бранко Ђопић је био и остао један од ретких
писаца који је на децу, детињство и књижевну реч намењену
њима мислио и у судбоносним годинама рата. Још 1942. годи-
не у партизанима, Ђопић се сећао младих и посвећивао им па-
жњу у својој прози коју је објавио у збирци «Приче партизан-
ке» (1944). У тим причама, писаним такорећи у току борби и
за време предаха, у мислима о слободи и новом животу, Ђопић
је величао дане херојства и оданости домовини и народу коју
су собом носили сви наши народи, борци али и све око њих:
природа, шуме, реке, траве, ветрови, људски снови. Очовеча-
вајући и оживљавајући планине и реке, старе пушке и ратнике,
куле и ветрове који проносе гласове о победи партизана, Ђопић
је симболички најављивао победу «наших» и тако младима
уливао веру у «дан слободe који ће доћи / и победа бити наша».
Такве приче одишу искреним надахнућем («Прича о рогуљама»,
«Устанак на Крајини», «Прича старе пушке») али и уверењем
да слободу граде, тј. да се за њу боре и деца јер су узданица
младих, њихова десна рука. У причама «Курир пете чете» или
«Прпићева десетина», овековечено је херојство младих: они по-
верљиво преносе вести на слободну територију, као што је слу-
чај са дечаком—куриром Милошем, или раде за добро рањени-
ка, какав је случај са групом дечака у причи «Прпићева де-
сетина».

Без сумње, Ђопићево интересовање за децу, детињство и
њихов живот, наставља се и после рата. Тада писац прати школ-
ски живот и промену владања деце у слободи, стаје на њи-
хову страну када их кажњавају учитељи и наставници, уз њих
је када случајно згреше па имају посла са властима или када
су «непоштена» па «се ките туђим перјем». Овакве приче («Бај-
ка о батинама», «Бата и милиционари», «Командир милиције»,
«Змај и Вук у канцеларији») пуне су илустративних слика о вре-
мену послератног живота у нас; у њима се осећа ново време
живљења и понашања, дакле детињство у новој фази трајања.

Посебно место у Ђопићевој прози намењеној младима за-
узима његово дело, прозна поема «Доживљаји мачка Тоше».
Настало у периоду пишчевог најактивнијег бављења лечјом ли-
тературом (1951—1957), оно говори о свим врлинама његове
поетике. У овом делу Ђопић је као и у прози «Мачак отишао
у хајдуке», пажњу обратио на дружење човека и животиње,

доказујући да је пријатељство између њих природно и неуништиво. Мачак Тоша је овде друг и пријатељ млинара Трише. Но, иако се не слажу око непослушности, иако се старац одлучује да од себе удаљи мачка Тошу, они ипак налазе заједнички језик: пријатељство, после проливених суза и излива љубави, долази спонтано. Мачак Тоша је опет старчев садруг у самоћи и разбигра у старости.

У овом делу Ђопић је најјачи као писац својим смислом да лако и једноставно плете фабулу, да јој даје смисао збиље иако је цела прича измаштана, да се користи персонификацијом, симболима и понајвише — хумором као незаобилазним оруђем своје приповедачке уметности.

Али, занесени дечак, још из раних година живота, дедин мезимац, рано остао без оца, Ђопић је написао и већи број успешних приповедака које можемо с правом назвати ГЛАСОМ ИЗ ДЕТИЊСТВА. У тим приповеткама, осећа се стално присуство завичаја и успомена на њега мада и рата, уздаха над догађајима који су се дубоко увукли у душу дечака. Ђопић је овде песник времена које је нестало или које нестаје за навек а у човековој свести се јавља као сан из пролећних јутарњих буђења. То су приче о дивном и нежном деди Раду Ђопићу, о мајци Соји, стрицу Ници, или о пријатељима и рођацима, необичним или свакодневним људима који су у дечаковој свести по нечему остали загонетни, драги или чудачки занимљиви. Такве приче су, на пример, »Прича о великом чобанину«, »Старац с торбаком«, мада и приче »Дјечак и птица«, »Дјечак с тавана«, »Потопљено детињство« и др.

Додуше, праве и највредније приповетке са оваквом тематиком су оне у којима је писац нежни лирик, заокупљен осећањима успомена као »јединим и трајним спонама са минулим временима«. Такве приче су чак сетно и меланхолично обојене јер се у њима успомене подижу на степен непролазног живота у коме се осећала благост и доброта. Приче »Башта сљезове боје«, »Сунчани свијет моје мајке« и »У свијету мог дједа«, пример су такве прозе натопљене поезијом детињства и лепотом завичајног краја. Није потребно напомињати да је Ђопић у њима велико дете које сузним очима дозива непролазне лепоте својих најдражих.

И у осталим причама о деци, детињству, завичајним темама и многим занимљивим људима, Ђопић је умео да пронађе »онај чаробни« укус далеких времена и успомена и да о њима каже речи топле и сетне, а мисли ведре и тачне. О томе сведочи прича потресно исповедна о позајмљеним опанцима које писац добија од сестре када полази у школу, а враћа јој у току рата и то на њен гроб (»Замјена«). Да је Ђопић тему детињства непосредно и искрено носио у своме бићу, сведоче нам и друге приповетке: оне су лако и једноставно испричане, њихов лиризам се може поредити са неком песмом у прози, а језик и стил говоре да је реч о писцу који има изострено ухо за говор својих земљака. Тај изострен слух и осећање гласа из детињства, биле су и остале књижевне врлине Бранка Ђопића. Са њима је он и постао један од најчитанијих југословенских приповедача, писац успомена, пријатних сећања и опет сетних размишљања о временима и људима који су прошли његовим животом, крај којих је он растао а данас је то само сан, плав и опојан, као мирис »сљеза« из његове баште детињства.

ПОРЕДАК
ПОРТОРА